

Bijlage VWO
2021

tijdvak 2

Griekse taal en cultuur

Tekstboekje

Tekst 1

Pentheus wordt gewaarschuwd.

- 314 Te. Het is niet Dionysos die vrouwen dwingt
315 zich te beheersen waar het om de liefde gaat,
316 neen, dat ligt in ieders eigen aard. Want een vrouw die
317 zelfbeheersing kent, zal, ook wanneer zij in bakchische
318 vervoering is, niet verleid kunnen worden.
319 Jij geniet toch als vele mensen bij de poorten staan
320 en als de stad de naam 'Pentheus' roemt.
321 Zo vindt ook de god het heerlijk, denk ik, om vereerd te
322 worden. Hoe het ook zij, ik en Kadmos, om wie jij zo lacht,
323 gaan ons bekransen met klimop en we gaan dansen; een grijs
324 tweespan zijn we, maar dansen moeten we en jouw woorden
325 krijgen me niet zover dat ik me tegen de godheid verzet.
326 Want jij bent waanzinnig, je bent er slecht aan toe, en je hoeft
327 geen genezing te verwachten van middelen, want daar word
je alleen maar zieker van.
- 328 Koor Oude man, Apollo hoeft zich niet over je te schamen en je
329 bent zo verstandig om ook Bromios, een grote god, te eren.
- 330 Κα. ὦ παῖ, καλῶς σοι Τειρεσίας παρήνεσεν.
331 Οἴκει μεθ' ἡμῶν, μὴ θύραζε τῶν νόμων·
332 νῦν γὰρ πέτη τε καὶ φρονῶν οὐδὲν φρονεῖς.
333 Κεῖ μὴ γὰρ ἔστιν ὁ θεὸς οὗτος, ὡς σὺ φήεις,
334 παρὰ σοὶ λεγέσθω· καὶ καταψεύδου καλῶς
335 ὡς ἔστι Σεμέλης, ἵνα δοκῇ θεὸν τεκεῖν
336 ἡμῖν τε τιμὴ παντὶ τῷ γένει προσῆ.
337 Ὅρας τὸν Ἀκταίωνος ἄθλιον μόρον,
338 ὃν ὠμόσιτοι σκύλακες ἄς ἐθρέψατο
339 διεσπάσαντο, κρείσσον' ἐν κυναγίαις
340 Ἀρτέμιδος εἶναι κομπάσαντ' ἐν ὀργάσιν.
341 Ὅ μὴ πάθης σύ· δεῦρό σου στέψω κάρα
342 κισσῶ· μεθ' ἡμῶν τῷ θεῷ τιμὴν δίδου.

343 Πε. Οὐ μὴ προσοίσεις χεῖρα, βακχεύσεις δ' ἰών,
 344 μῆδ' ἐξομόρξη μωρίαν τὴν σὴν ἐμοί;
 345 Τῆς σῆς <δ'> ἀνοίας τόνδε τὸν διδάσκαλον
 346 δίκην μέτειμι. Στειχέτω τις ὡς τάχος,
 347 ἐλθὼν δὲ θάκους τοῦδ' ἴν' οἰωνοσκοπεῖ
 348 μοχλοῖς τριαίνου κἀνάτρεψον ἔμπαλιν,
 349 ἄνω κάτω τὰ πάντα συγγέας ὁμοῦ,
 350 καὶ στέμματ' ἀνέμοις καὶ θυέλλαισιν μέθες·
 351 μάλιστα γάρ νιν δήξομαι δράσας τάδε.
 352 Οἱ δ' ἀνὰ πόλιν στείχοντες ἐξιχνεύσατε
 353 τὸν θηλύμορφον ξένον, ὃς ἐσφέρει νόσον
 354 καινὴν γυναιξὶ καὶ λέχη λυμαίνεται.
 355 Κᾶνπερ λάβητε, δέσμιον πορεύσατε
 356 δεῦρ' αὐτόν, ὡς ἂν λευσίμου δίκης τυχῶν
 357 θάνη, πικρὰν βάκχευσιν ἐν Θήβαις ἰδῶν.

Euripides, Bacchae 314-357

Aantekeningen

- regel 331* **θύραζε** + *genitivus* buiten
regel 334 **καταψεύδομαι** liegen
regel 338 **ὠμόσιτος** rauw vlees etend
ἡ σκύλαξ hond
regel 339 **ἡ κυναγία** jacht
regel 340 **ἡ ὄργας** bergweide
regel 344 **ἐξομόργνυμι** afvegen
regel 347 **οἰωνοσκοπέω** de vlucht van vogels bestuderen
regel 348 **τριαινόω** omverwerpen
ἀνατρέπω ondersteboven keren
regel 352 **ἐξιχνεύω** opsporen
regel 353 **θηλύμορφος** met een vrouwelijk figuur
regel 355 **ἐάνπερ** als
regel 356 **λεύσιμος** door steniging
regel 357 **ἡ βάκχευσις** Bacchusfeest

Afbeelding 1

Schildering op een aardewerken mengvat, ca. 500 voor Christus.

Tekst 2

Cadmus en Agaue spreken over Pentheus.

- 1248 Κα. Οἴμοι κακῶν μὲν πρῶτα σῶν, ἔπειτ' ἐμῶν·
1249 ὡς ὁ θεὸς ἡμᾶς ἐνδίκως μὲν ἀλλ' ἄγαν
1250 Βρόμιος ἀναξ ἀπόλεσ' οἰκεῖος γεγώς.
1251 Αγ. Ὡς δύσκολον τὸ γήρας ἀνθρώποις ἔφν
1252 ἐν τ' ὄμμασι σκυθρωπόν. Εἴθε παῖς ἐμὸς
1253 εὖθηρος εἴη, μητρὸς εἰκασθεὶς τρόποις,
1254 ἴδ' ἐν ἴ νεανίαισι Θηβαίοις ἅμα
1255 θηρῶν ὀριγνῶτ'· ἀλλὰ θεομαχεῖν μόνον
1256 οἶός τ' ἐκεῖνος. Νουθετητέος, πάτερ,
1257 σουστίν. Τίς αὐτὸν δεῦρ' ἂν ὄψιν εἰς ἐμὴν
1258 καλέσειεν, ὡς ἴδη με τὴν εὐδαίμονα;

- 1259 Κα. Φεῦ φεῦ· φρονήσασαι μὲν οἶ' ἐδράσατε
1260 ἀλγήσειτ' ἄλγος δεινόν· εἰ δὲ διὰ τέλους
1261 ἐν τῷδ' ἀεὶ μενεῖτ' ἐν ᾧ καθέστατε,
1262 οὐκ εὐτυχοῦσαι δόξετ' οὐχὶ δυστυχεῖν.
- 1263 Αγ. Τί δ' οὐ καλῶς τῶνδ' ἢ τί λυπηρῶς ἔχει;
1264 Κα. Πρῶτον μὲν ἐς τόνδ' αἰθέρ' ὄμμα σὸν μέθεσ.
1265 Αγ. Ἴδού· τί μοι τόνδ' ἐξυπείπας εἰσορᾶν;
1266 Κα. Ἔθ' αὐτὸς ἢ σοι μεταβολὰς ἔχειν δοκεῖ;
1267 Αγ. Λαμπρότερος ἢ πρὶν καὶ διειπετέστερος.
1268 Κα. Τὸ δὲ πτοηθὲν τόδ' ἔτι σῆ ψυχῇ πάρα;
1269 Αγ. Οὐκ οἶδα τοῦπος τοῦτο· γίγνομαι δέ πως
1270 ἔννους, μετασταθεῖσα τῶν πάρος φρενῶν.
- 1271 Κα. Κλύοις ἂν οὖν τι κάποκρίναι' ἂν σαφῶς;
1272 Αγ. Ὡς ἐκλέλησμαί γ' ἂ πάρος εἶπομεν, πάτερ.
1273 Κα. Ἔς ποῖον ἦλθες οἶκον ὑμεναίων μέτα;
1274 Αγ. Σπартῷ μ' ἔδωκας, ὡς λέγουσ', Ἐχίονι.
1275 Κα. Τίς οὖν ἐν οἴκοις παῖς ἐγένετο σῷ πόσει;
1276 Αγ. Πενθεύς, ἐμῇ τε καὶ πατρὸς κοινωνία.
1277 Κα. Τίνος πρόσωπον δῆτ' ἐν ἀγκάλαις ἔχεις;
1278 Αγ. Λέοντος, ὡς γ' ἔφασκον αἱ θηρώμεναι.
1279 Κα. Σκέψαι νυν ὀρθῶς· βραχὺς ὁ μόχθος εἰσιδεῖν.
1280 Αγ. Ἔα, τί λεύσσω; Τί φέρομαι τόδ' ἐν χεροῖν;
1281 Κα. Ἄθρησον αὐτὸ καὶ σαφέστερον μάθε.
1282 Αγ. Ὅρῳ μέγιστον ἄλγος ἢ τάλαιν' ἐγώ.
1283 Κα. Μῶν σοι λέοντι φαίνεται προσεικέναι;
1284 Αγ. Οὐκ, ἀλλὰ Πενθέως ἢ τάλαιν' ἔχω κάρα.
1285 Κα. Ὡμωγμένον γε πρόσθεν ἢ σὲ γνωρίσαι.
1286 Αγ. Τίς ἔκτανέν νιν; Πῶς ἐμὰς ἦλθ' ἐς χέρας;
1287 Κα. Δύστην' ἀλήθει', ὡς ἐν οὐ καιρῷ πάρει.
1288 Αγ. Λέγ', ὡς τὸ μέλλον καρδία πήδημ' ἔχει.
1289 Κα. Σύ νιν κατέκτας καὶ κασίγηται σέθεν.
1290 Αγ. Ποῦ δ' ὄλετ'; Ἦ κατ' οἶκον, ἢ ποίοις τόποις;

- 1291 Κα. Οὐ̅περ πρὶν Ἀκταίωνα διέλαχον κύνες.
- 1292 Αγ. Τί δ' ἐς Κιθαιρῶν' ἦλθε δυσδαίμων ὄδε;
- 1293 Κα. Ἐκερτόμει θεὸν σάς τε βακχείας μολῶν.
- 1294 Αγ. Ἡμεῖς δ' ἐκεῖσε τίνι τρόπῳ κατήραμεν;
- 1295 Κα. Ἐμάνητε, πᾶσά τ' ἐξεβακχεύθη πόλις.
- 1296 Αγ. Διόνυσος ἡμᾶς ὄλεσ', ἄρτι μανθάνω.
- 1297 Κα. Ὑβριν <γ'> ὑβρισθεῖς· θεὸν γὰρ οὐχ ἠγεῖσθέ νιν.
- 1298 Αγ. Τὸ φίλτατον δὲ σῶμα ποῦ παιδός, πάτερ;
- 1299 Κα. Ἐγὼ μόλις νιν ἐξερευνήσας φέρω.
- 1300 Αγ. Ἡ πᾶν ἐν ἄρθροισι συγκεκλιμένον καλῶς;
- < >
- 1301 Ag. Was Pentheus even dwaas als ik?
- 1302 Ca. Ja, hij respecteerde de god net zo min als jullie.
- 1303 Daarom bracht deze één onheil over allemaal,
- 1304 jullie en Pentheus en daardoor stortte hij de hele familie in het ongeluk,
- 1305 mij ook. Zelf heb ik immers geen zoon
- 1306 en nu is het kind uit jouw buik op een schandelijke
- 1307 en afschuwelijke manier gestorven. Hij ligt hier voor me,
- 1308 door wie het huis juist weer opbloede. Jij, jongen, betekende
- 1309 de voortzetting van mijn geslacht, kind van mijn dochter,
- 1310 en de stad had ontzag voor je. Niemand waagde het
- 1311 deze oude man te beledigen, als hij jou zag staan;
- 1312 want hij zou zijn verdiende loon gekregen hebben.
- 1313 Nu zal ik weg moeten uit mijn huis, eerloos verbannen,
- 1314 de grote Kadmos die het geslacht der Thebanen
- 1315 heeft gezaaid en de mooiste oogst heb binnengehaald.

Euripides, Bacchae 1248-1315

Aantekeningen

- regel 1253 εὔθηρος succesvol bij de jacht
regel 1255 ὀριγνάομαι + *genitivus* jagen op
θεομαχέω zich verzetten tegen goden
regel 1265 ἐξυπέιπα (*aoristus*) aanraden
regel 1267 διειπετής helder
regel 1268 πτοέω verbijsteren
regel 1270 ἔννους bij zinnen
regel 1272 ἐκλανθάνομαι geheel vergeten
regel 1291 διαλαγχάνω aan stukken scheuren
regel 1294 καταίρω aankomen
regel 1295 ἐκβακχεύω in bacchische geestvervoering brengen
regel 1299 ἐξερευνάω opsporen
regel 1300 συγκλήω samenbrengen

Tekst 3

Na de verwoesting van Troje heeft Menelaus van de andere Grieken toestemming gekregen zijn weggelopen echtgenote Helena te straffen. Hij is van plan haar te doden.

In de onderstaande tekst is hij zojuist bij het gevangenenkamp aangekomen, waar Helena gevangenzit. In dat kamp bevindt zich ook Hecuba, de koningin van Troje. Zij heeft helemaal geen medelijden met Helena, die immers als verleidster van de Trojaanse prins Paris schuldig is aan de ondergang van Troje.

890	Hecuba	Αἰνῶ σε, Μενέλα', εἰ κτενεῖς δάμαρτα σὴν.
891		Ὅραν δὲ τήνδε φεῦγε, μή σ' ἔλη πόθῳ.
892		Αἰρεῖ γὰρ ἀνδρῶν ὄμματ', ἐξαιρεῖ πόλεις,
893		πίμπρησιν οἴκους· ᾧδ' ἔχει κηλήματα.
894		Ἐγὼ νιν οἶδα, καὶ σύ, χοί πεπονθότες.
895	Helena	Μενέλαε, φροῖμιον μὲν ἄξιον φόβου
896		τόδ' ἐστίν· ἐν γὰρ χερσὶ προσπόλων σέθεν
897		βία πρὸ τῶνδε δωμάτων ἐκπέμπομαι.
898		Ἄτὰρ σχεδὸν μὲν οἶδά σοι μισουμένη,
899		ὅμως δ' ἐρέσθαι βούλομαι· γνῶμαι τίνες
900		Ἑλλησι καὶ σοὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς πέρι;
901	Menelaus	Οὐκ εἰς ἀκριβὲς ἦλθεν, ἀλλ' ἅπας στρατὸς
902		κτανεῖν ἐμοί σ' ἔδωκεν, ὄνπερ ἠδίκηεις.
903	Helena	Ἐξεστιν οὖν πρὸς ταῦτ' ἀμείψασθαι λόγῳ,
904		ὥς οὐδ' ἀδικίᾳ, ἢν θάνῳ, θανούμεθα;
905	Menelaus	Οὐκ ἐς λόγους ἐλήλυθ', ἀλλὰ σε κτενῶν.
906	Hecuba	Ἄκουσον αὐτῆς, μὴ θάνῃ τοῦδ' ἐνδεής,
907		Μενέλαε, καὶ δὸς τοὺς ἐναντίους λόγους
908		ἡμῖν κατ' αὐτῆς.

Euripides, Troades 890-908

Aantekeningen

- regel 891 φεῦγε + *infinitivus* pas ervoor op om
- regel 893 τὸ κήλημα verleidingskunst
- regel 894 χοῖ = καὶ οἱ
- regel 895 τὸ φροῖμιον begin
- regel 896 σέθεν = σοῦ – *Verbinden met προσπόλων.*
- regel 897 τὸ δῶμα tent
τῶνδε δωμαίων *Hiermee wordt het gevangenenkamp bedoeld.*
- regel 898 οἶδά + *participium* ik weet dat ik
σοι door jou
- regel 899 γνῶμαι τίνες *Vul aan: εἰσὶ*
- regel 900 ὁ Ἕλληγν Griek
τῆς ἐμῆς ψυχῆς πέρι *Lees: περὶ τῆς ἐμῆς ψυχῆς*
ἡ ψυχῆ leven
- regel 901 Οὐκ εἰς ἀκριβὲς ἦλθεν Er was geen verschil van mening
ἅπας = πᾶς
- regel 902 ὄνπερ *Lees: ὄν*
- regel 904 ὥς om duidelijk te maken dat
ἦν = ἐὰν
θανούμεθα *Lees: θανοῦμαι*
- regel 905 ἐς λόγους voor een gesprek
- regel 906 τοῦδ' ἐνδεῆς zonder enige vorm van proces
- regel 907 δίδωμι overlaten
οἱ ἐναντίοι λόγοι de aanklacht